

Život i delo akademika Bogumila Hrabaka. Međunarodni tematski zbornik, uredili i priredili Dragi Maliković, Marko Atlagić, Dalibor Elezović, izdavač: Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini (sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici), Kosovska Mitrovica 2011, s. 653 + 1 nlb., 4 fotografije, 7 grafik.

Život i delo akademika Bogumila Hrabaka... to praca zbiorowa stanowiąca pokłosie międzynarodowej konferencji naukowej, którą pod tym samym tytułem zorganizowano w Kosowskiej Mitrovicy w październiku 2011 r.¹⁷ Głównym „inspiratorem” tego osiągnięcia był właśnie człowiek, któremu dzieło zostało poświęcone, a mianowicie akademik – profesor historii kolejno kilku uniwersytetów dr Bogumil Hrabak (11 I 1927–12 XII 2010), a ściślej Jego ogromny dorobek, który zadziwia rozległością zainteresowań. Obejmował on swoimi badaniami i publikacjami naukowymi, których pozostawił aż 669!¹⁸, tak szeroki zakres tematyczny, że z niewielką przesadą można stwierdzić, iż nie było prawie dziedziny życia z przeszłości, która nie stałaby się przedmiotem jego dociekań badawczych i to dociekań, opartych na gruntownym wykorzystaniu materiałów archiwalnych zgromadzonych w placówkach znajdujących się na ziemiach południowoślowiańskich, lecz również w: Wenecji, Wiedniu, Paryżu, Stambule. Publikacje B. Hrabaka zasługują na wielkie uznanie również ze względu na nadzwyczajną dbałość o obiektywne przedstawianie wyników podejmowanych badań. Odnosi się to także do problematyki współczesnej, która aczkolwiek nie była domeną jego najważniejszych zainteresowań, to jednak w jej rozwijaniu odegrał istotną rolę zarówno jako badacz, jak i organizator życia naukowego. Z jego osiągnięć naukowych korzystali i korzystają nadal nie tylko historycy, lecz także przedstawiciele innych nauk humanistycznych.

Ideą konferencji poświęconej zmarłemu badaczowi, należącemu do grona najwybitniejszych historyków bałkańskich, było pochylenie się nad Jego wielkim dorobkiem naukowym i próba kontynuacji podejmowanych przez Niego tematów badawczych. Punkt wyjścia dla wszystkich artykułów, zamieszczonych w zbiorze, stanowiły bowiem prace tego uczonego. Autorzy nie ograniczyli się jednak jedynie do zebrania i omówienia wyników badań B. Hrabaka na wybrany temat. Niemal każdy z autorów podjął próbę ich skonfrontowania z literaturą przedmiotu i wzbogacenia, bądź to w oparciu o badania własne, bądź zaczerpnięte z wydawnictw źródłowych i różnych opracowań.

¹⁷ Uczestnicy wspomnianej konferencji – współautorzy recenzowanej publikacji reprezentowali: Bośnię i Hercegowinę (Republikę Serbską w BiH), Bułgarię, Chorwację, Czarnogórę, Macedonię, Polskę, Rumunię oraz Serbię.

¹⁸ Zob. R. B. Pekić, *Bibliografija Bogumila Hrabaka*, [w:] *Život i delo akademika Bogumila Hrabaka...*, s. 605-653. Por. również zestawienia obejmujące: a) *montenegriana* B. Hrabaka (36 z 669 prac) oraz b) Jego prace (25) opublikowane w periodyku „Novopazarski zbornik”: Z. M. Lakić, *Akademik Bogumil Hrabak (1927-2010)*, [w:] tamże, s. 17-20.

W księdze, oprócz przedmowy, którą napisał do niej prof. Dragi Maliković¹⁹, a także cennej bibliografii prac naukowych B. Hrabaka, zestawionej i opatrzonej komentarzem przez Radmilo B. Pekicia, zamieszczono 35 cennych opracowań merytorycznych, prezentujących najważniejsze dziedziny Jego zainteresowań i osiągnięć badawczych. Zważywszy na temat omawianego dzieła zbiorowego *Život i delo akademika Bogumila Hrabaka...* zabrakło tu, w ocenie niżej podpisanego, specjalnego artykułu poświęconego życiu tego wybitnego uczonego. Wbrew tytułowi roli tej nie spełnia bowiem do końca otwierający księgę szkic czarnogórskiego historyka Zorana M. Lakicia²⁰, zaś zupełnie szczątkowe informacje na powyższy temat zostały rozproszone w kilku innych artykułach zawartych w tomie.

Nie sposób tu omówić szczegółowo wszystkich artykułów wchodzących w skład zbioru. Generalnie dotyczą one pewnych określonych grup zagadnień. Do pierwszej grupy zaliczyć można teksty poświęcone związkom, pochodzącego z Wojwodiny B. Hrabaka, z różnymi ośrodkami i środowiskami naukowymi byłej Jugosławii. Nawiązał je wprawdzie w wielu ośrodkach, lecz w omawianym tomie zaakcentowano głównie więzi, które łączyły go z Belgradem, Banialuką i Prijepoljem). Szczególnie zwraca tu uwagę wnikliwe opracowanie autorstwa Smiljana Đurović²¹.

Znaczna liczba artykułów dotyczy historii relacji międzynarodowych i dziejów politycznych. Za szczególnie ważny uznałbym tekst Stefana Ančeva²². Liczni autorzy utorzy, nawiązując do osiągnięć badawczych B. Hrabaka, podjęli analizę przeobrażeń politycznych dokonujących się w poszczególnych bałkańskich państwach i regionach oraz przedstawili problemy społeczno-polityczne zamieszkujących je narodów; rzadziej procesy kształtowania się tożsamości narodowych i regionalnych. Znajdujemy tu opracowania podejmujące tematykę kosowską (i szerzej „staroserbą”), macedońską, wojwodińską, hercegowińską, dubrownicką, w tym tekst Wojciecha Szczepańskiego, jedyne polskiego współautora tomu²³. W tej grupie zagadnień osobście szczególnie zainteresowały mnie teksty na temat Vlachów i Żydów, autorstwa Maricy D. Malović-Đukić, Radmila B. Pekicia i Miloša M. Marsenicia²⁴.

Wyodrębniając jako osobny zbiór tematyczny dzieje społeczno-gospodarcze, zajmujące eksponowane miejsce w zainteresowaniach akademika B. Hrabaka (problematyki gospodarczej dotyczyła m.in. jego rozprawa doktorska), zwrócić należy uwa-

¹⁹ D. Maliković, *Predgovor*, [w:] tamże, s. 9-10.

²⁰ Z. M. Lakić, *Akademik Bogumil Hrabak...*, tamże, s. 15-22.

²¹ S. Đurović, *Bogumil Hrabak – jedan od osnivača istoriografske škole savremene istorije Jugoslavije nastale u Odelenju za istorijske nauke Instituta društvenih nauka u Institutu za savremenu istoriju u Beogradu u drugoj polovini 20. veka*, [w:] tamże, s. 157-173.

²² S. Ančev, *Jugoslavsko-albansko-balgarskite otkrovenija sled Vtorata svetovna vojna*, [w:] tamże, s. 37-55.

²³ W. S. Szczepański, *Bogumil Hrabak (1927-2010) poznavalac istorije Kosovskog vilajeta*, [w:] tamże, s. 529-539.

²⁴ M. D. Malović-Đukić, *Vlaške skupine u istočnoj Hercegovini (danas Crnoj Gori) s posebnim osvrtom na Vlahe Drobunjake, Banjane, Ričane i Vlahe Pive u delu Bogumila Hrabaka*, [w:] tamże, s. 265-275; R. B. Pekić, *Tragom Bogumila Hrabaka – Vlasi Predojevići*, [w:] tamże, s. 349-376; M. M. Marsenić, *Jevreji u naučnom delu Bogumila Hrabaka*, [w:] tamże, s. 305-325.

gę na to, iż autorzy prac z tego zakresu zasygnalizowali tak różnorodne kwestie, jak: historia miast (np. czarnogórskiego Nikšića) i osiedli²⁵, rozwój przemysłu (głównie wydobywczego)²⁶, stosunków handlowych²⁷.

W części artykułów wchodzących w skład omawianego tomu da się zauważyć szczególną dbałość autorów o stronę warsztatową, w tym rzecz tak istotną, jak dobór i krytyczne wykorzystanie źródeł archiwalnych. Nie można w tym miejscu nie wspomnieć chociażby o pracach: D. Malikovicia, Aleksandara Rastovicia, Ivana Balty czy Dušana Bericia²⁸.

Konkludując, należy stwierdzić, że publikacja ta ma szczególne znaczenie dla młodego pokolenia historyków bałkańskich oraz czytelników zagranicznych, znających język serbski, lecz nie mających możliwości bezpośredniego dotarcia do licznych prac opublikowanych przez B. Hrabaka zwłaszcza w regionalnych czasopismach i innych wydawnictwach zbiorowych. Omówione dzieło jest prawdziwą kopalnią wiedzy historycznej oraz nadzwyczaj wartościowym przewodnikiem bibliograficznym dla współczesnych bałkanistów.

Witold Szulc

²⁵ D. M. Elezović, *Recepcija novovekovne istorije Nikšića. (Prilog razumevanju i tumačenju monografije „Nikšić do početka XIX veka” Bogumila Hrabaka)*, [w:] tamże, s. 175-185; B. Z. Zarković, *Gradska naselja srednjeg veka u delu Bogumila Hrabaka*, [w:] tamże, s. 187-202; G. M. Samardžić, *Trebinje sa okolinom u radovima Bogumila Hrabaka*, [w:] tamże, s. 413-441.

²⁶ I. M. Baščarević, *Privreda na Kosovu i Metohiji u delu akademika Bogumila Hrabaka*, [w:] tamże, s. 89-110; D. D. Kovačević-Kojić, *Plemeniti i obojeni metali u radovima Bogumila Hrabaka*, [w:] tamże, s. 235-241.

²⁷ D. R. Maliković, *Bogumil Hrabak o odnosima Dubrovnika i italijanskih republika od XV do XVIII veka*, [w:] tamże, s. 243-263; S. D. Stanojević, *Delatnost dubrovačkih trgovaca i njihove nasebine u južnoj Srbiji u naučnoistraživačkom opusu Bogumila Hrabaka*, [w:] tamże, s. 489-499.

²⁸ D. R. Maliković, *Bogumil Hrabak o odnosima Dubrovnika...*; A. Rastović, *Britanska politika na Balkanu u radovima Bogumila Hrabaka*, [w:] tamże, s. 399-411; I. Balta, *Hrabakovi uzroci radikalizacije seljaštva u Slavoniji 1919. i 1920. godine*, [w:] tamże, s. 71-88; D. M. Berić, *Slika velike istočne krize 1875-1878. u delu Bogumila Hrabaka*, [w:] tamże, s. 111-120.